

TRAKŲ ISTORINIO NACIONALINIO PARKO DIREKCIJA

Biudžetinė įstaiga, Karaimų g. 5, 21104 Trakai, tel. (8 528) 55 776, faks. (8528) 55 756, tinp@seniejitrakai.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 191835395

Lietuvos Respublikos Seimo Kultūros komitetui
Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetui
Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai
Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai
Valstybinei kultūros paveldo komisijai
Kultūros paveldo departamentui prie Kultūros ministerijos
Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos
Nacionalinei žemės tarnybai prie Žemės ūkio ministerijos
Trakų rajono savivaldybės tarybai
Trakų rajono savivaldybės administracijai
Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatui

2019-08-02 Nr. S-(3.23)-357
Į 2019-07-03 Nr.

PASIŪLYMAI DĖL PROBLEMŲ, TRUKDANČIŲ TAUSOJAMAI VYSTYTI TRAKUS, SPRENDIMO IR TRAKŲ ISTORINIO NACIONALINIO PARKO PLANAVIMO SCHEMOS ATNAUJINIMO (I)

Pritardama siekiui spręsti įsisenėjusias problemas, šiandien akivaizdžias daugumai Trakuose besilankančių žmonių, Trakų istorinio nacionalinio parko (TINP) direkcija tikisi, kad sutelkę valstybės politikų, institucijų ir plačiosios visuomenės pastangas galime sukurti ir įgyvendinti kitokią Trakų ateities viziją – šiuolaikišką senosios Lietuvos sostinės idėją, vertą garbingos šio miesto istorijos ir unikalaus kraštovaizdžio.

Neabejojame, kad Trakai turi keistis. Gėda, kad baigiantis trečiajam nepriklausomybės dešimtmečiui vis dar gyvename su griūvančiais ir grėsmę žmonių gyvybei keliančiais sovietiniais statiniais ežerų pakrantėse, su apšepusiu mediniu paveldu ir daug metų neprižiūrima autobusų stotimi, žinodami, kad seniesiems gyventojams iki šiol negražinta nuosavybė, stebėdami automobilių užkimštą Karaimų gatvę ir turistų antplūdį vienintelio Galvės ežero pakrantėje, kai kitų ežerų krantai plyti tušti ir sunkiai pasiekiami, su skaudančia širdimi, kad pagrindinį turistų srautą nukreipus į Salos pilį, liko apleistos ir visuomenei menkai pažįstamos, o kartais ir visai nežinomos kitos Trakų vertybės, net ir tokios, kaip Trakams daug nusipelnusių bernardinų palikimas, kurį mena ant Bernardinų kalvos tarp brūzgynų, apleistų pastatų ir šiukšlių yrantis kultūros vertybė - vienuolyno liekanos.

Kad galėtume spręsti įsisenėjusias problemas, būtina atvirai kalbėtis ir apie abejotino skaidrumo istorijas, trukdančias kurti geresnę Trakų ateitį – tokias, kai leidus įrengti motelį jis buvo išparduotas kaip butai, kaip Kudrionių poilsio kompleksas, kai investavus dideles viešąsias lėšas Trakų raj. savivaldybės įmonei priklausę pastatai daug metų laikyti nenaudojami, kol galiausiai 2017-iais parduoti, ar priežastys, dėl kurių savivaldybei priklausantis buvusio internato pastatas tiek metų stovi šalia vaikų darželio ir mokyklos tuščias, išdaužytais langais, tarsi čia ką tik būtų praėjusi vandalų orda.

Ar pavyks sukurti vietos gyventojams ir miesto svečiams patrauklesnę aplinką, išryškinant – o ne naikinant – Trakų unikalumą, priklausys nuo mūsų visuomenės gebėjimo susitarti dėl ilgalaikės aplinką tausojančio vystymo perspektyvos, šiuolaikiškumą suderinant su pagarba kultūros ir gamtos vertybėms.

Tikimės, kad būtent tokia perspektyva bus numatyta, rengiant TINP planavimo schemos atnaujinimą, dėl kurio inicijavimo naujausias sprendimas buvo priimtas 2019 m. liepos 3 d. Trakų rajono savivaldybėje įvykusiame Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos ir Kultūros komitetų posėdyje.

Todėl TINP direkcija teikia pasiūlymus dėl aplinką tausojančio vystymo ir kai kurių konkrečių sprendimų – ankstesniais metais daugelį šių pasiūlymų teikėme Trakų rajono savivaldybės administracijai ir kitoms institucijoms, o dabar teikiame toms institucijoms, kurios netrukus dalyvaus sprendžiant klausimus dėl Trakų vystymo ir TINP planavimo schemos atnaujinimo, bei pastaruoju tikslu Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos ir Kultūros komitetų sprendimu (2019 m. liepos 10 d. Nr. 107-S-18 / 2019 m. liepos 17 d. Nr. 121-S-1) sudarytai darbo grupei.

Taip pat teikiame paaiškinimus dėl kai kurių klausimų, kuriais viešojoje erdvėje, leidiniuose (2019 metais išleistame „Trakų raj. savivaldybės investiciniame vadove“) ir susitikimuose su Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos bei Kultūros komitetų nariais Trakų raj. savivaldybė ir kiti suinteresuoti asmenys teikė neteisingą informaciją, neatitinkančią faktinių aplinkybių (pvz., dėl buvusios „Žalgirio“ irklavimo bazės ir kt.).

Pasiūlymas Nr. I. Trakai – ežerų miestas

Viena iš akis badančių Trakų problemų – tai, kad gausiau lankantis turistams Karaimų gatvė, senamiesčio kiemeliai ir Galvės ežero pakrantė ties tiltais į Salos pilį tampa panašūs į perpildytą autobusų ir lengvųjų automobilių stovėjimo aikštelę.

TINP direkcija ne kartą siūlė šią problemą spręsti, keičiant savaime susiklosčiusį požiūrį į Trakus kaip „vienos pilies miestą“ ir kryptingai kuriant „Trakų - ežerų miesto“ koncepciją. Naujas požiūris į Trakus, kaip ežerų miestą, smarkiai išplėstų turizmo ir kultūrinės veiklos erdvę – tam būtų pritaikytas ne tik vienintelis Galvės ežeras (371,2 ha) ir vienintelė jo pakrantė, kaip dabar, bet ir pusiasalyje įsikūrusį miestą natūraliai juosiantys Bernardinų-Lukos (79,3 ha), Totoriškių (75,7 ha) ir Skaisčio (307,9 ha) ežerai. Kurti šį naują požiūrį padėtų TINP direkcijos jau seniai siūlomi konkretūs sprendimai, kurie leistų išskaidyti lankytojų srautus visame Trakų mieste, o transporto priemonės palikti miesto prieigose.

Tam, kad vietos gyventojai ir svečiai moderniomis ekologiškomis vandens transporto priemonėmis (neteršiančiomis aplinkos, nekeliančiomis triukšmo ir bangavimo) galėtų laisvai judėti visu miestą juosiančiu ežerynu, tereikia padaryti pasukamais du tiltus, kurie dabar yra nepraplaukiami ir trukdo keliauti susisiekančiais ežerais – vienas tiltas užkerta kelią tarp Galvės ir Totoriškių ežerų, o antrasis atskiria Galvės ir Bernardinų-Lukos ežerus.

Toks paprastas tiltų pertvarkymas galėtų tapti daugelio teigiamų pokyčių pradžia.

Pirma – tai atvertų galimybes vystyti ir plėtoti vandens turizmą visame Trakų senamiestyje ir jį supančiame kraštovaizdyje.

Antra – vystydami susisiekimą vandeniu ir įrengę transporto priemonių laikino sustojimo vietas miesto prieigose, prie šiandien jau įrengtų, bet retai naudojamų dviračių ir pėsčiųjų takų, išlaisvintume Trakų senamiestį nuo jį užgriozdinančių automobilių.

Trečia – tai paskatintų Galvės, Bernardinų-Lukos, Totoriškių bei Skaisčio ežerų pakrantėse priešais miestą įrengti gyvybingą prieplaukų sistemą, kuri vietos gyventojams ir svečiams teiktų perkėlimo ir pažintinių kelionių vandens maršrutais paslaugas.

Beje, TINP direkcija jau yra įrengusi prieplauką Užutrakio dvaro sodyboje, todėl jau dabar būtų galima iš autobusų stoties į Užutrakį atkelti vandeniu, jeigu tiltas tarp Galvės ir Bernardinų-Lukos ežerų būtų pasukamas.

Ketvirta – atsisakius ydingo požiūrio, dėl kurio Salos pilis yra tapusi kone vieninteliu turistų traukos centru ir nepakankamai atskleidžiamos kitos vertybės, būtų paskatintas tolygus kultūros ir turizmo paslaugų vystymas visame Trakų mieste, ne vien Karaimų gatvėje. Vietos gyventojai galėtų savo sodybose teikti daugiau maitinimo, apgyvendinimo, alternatyvaus judumo (valčių, dviračių, tradicinio transporto) priemonių nuomos paslaugų - smulkiam verslui atsivertų platesnė erdvė visame Trakų senamiestio pusiasalyje, kurio plotas 163,95 ha, bei jo prieigose, keturių ežerų pakrantėse.

Penkta – įrengus pasukamą tiltą virš Galvės ir Totoriškių ežerų santakos, tranzitinis automobilių transportas aplenktų Trakų miesto centrą ir savaime nusikreiptų aplinkkelio Plomėnų gatve.

Įvykus šiems pokyčiams, kurie išryškintų Trakų unikalumą ir sukurtų patrauklesnę šiuolaikišką aplinką daroje su gamta ir istoriniu palikimu, miestas pagaliau pradėtų funkcionuoti kaip kurortinė vietovė, kuriai Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 350 „Dėl kurorto statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo, kurortinės teritorijos statuso suteikimo gyvenamosioms vietovėms reikalavimų aprašo ir kurorto ar kurortinės teritorijos statuso gyvenamosioms vietovėms suteikimo ir panaikinimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr.42-1514) yra nustatyti aiškūs reikalavimai.

Kaip rodo kitų ežerų regionuose įsikūrusių miestų – pavyzdžiui, Gižycko miesto Lenkijoje - patirtis, harmonizavus vandens ir sausumos eismo srautus bei tinkamai suderinus tvarkaraščius galima sukurti tik tai kurortinei vietovei būdingą gyvenimo ritmą, poilsui ir pramogoms skirtą laiką, lėtos veiklos ir ramybės atmosferą, kuri skatina turistus ilgiau pabūti išskirtinėje, nekasdieniškoje aplinkoje ir naudotis teikiamomis paslaugomis.

Priedame 2017 metais Trakų rajono savivaldybei pateiktą TINP direkcijos raštą su šiais pasiūlymais (priedas Nr. 1).

TINP direkcija prašo šį klausimą išnagrinėti, priimant sprendimus dėl Trakų vystymo bei rengiant TINP planavimo schemos atnaujinimą: siūlome numatyti sprendinius, būtinus norint plėtoti ir įgyvendinti „Trakų - ežerų miesto“ koncepciją.

Pasiūlymas Nr. II. Dėl būtinybės įrengti aikšteles automobiliams

Automobiliai, sustatyti ant žolės ar kelkraštyje, pažeidžiant kelių eismo taisykles – jau daug metų įprastas vaizdas karštą dieną, kai daugybė žmonių suplūsta prie ežerų ir Trakai iš žaliojo miesto virsta nelegalia automobilių stovėjimo aikštele, kur niokojama gamta ir negerbiami pailsėti atvykstantys žmonės.

Jau daug metų TINP direkcija ragina kompleksiskai spręsti šią problemą (žr. pasiūlymą dėl Trakų – ežerų miesto koncepcijos vystymo), o vieną iš pasiūlymų pateikė Trakų rajono savivaldybei dar prieš du dešimtmečius. „Trakų istorinis nacionalinis parkas informuoja, kad šiuo metu aktualiausia yra sureguliuoti automobilių srautus prie Akmenos, Galvės, Skaisčio ir Šulininkų ežerų“, – rašoma 2000-iais tuomečiam Trakų rajono savivaldybės merui Sauliui Raščiauskui išsiųstame TINP direkcijos rašte (priedas Nr. 2).

Tada TINP direkcija siūlė įrengti dešimt automobilių stovėjimo aikštelių, nurodydama konkrečias tam tinkamas vietas, ir ragino nedelsiant pradėti šių aikštelių detaliuosius planavimus, išspręsti žemės nuosavybės, aplinkosauginius ir ekologinius klausimus, parengti techninius projektus, apsispręsti dėl jų įrengimo bei eksploataavimo būdo.

Deja, tai nebuvo padaryta, priešingai – dalis aikštelėms tinkamų vietų galimai tapo privačia nuosavybe.

Informuojame, kad per tą laiką TINP direkcija įrangė tris automobilių stovėjimo aikšteles, kurias perėmė eksploatuoti Lietuvos automobilių ir kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos (šiaurinėje Galvės ežero pakrantėje ir kelyje Vilnius-Trakai), o taip pat atnaujino bei įrangė tris aikšteles Užutrakio dvaro sodybos teritorijoje, bet akivaizdu, kad to nepakanka.

Kadangi būtinybė spręsti nurodytą problemą išlieka aktuali ir šiandien, TINP direkcija prašo šį klausimą išnagrinėti, priimant sprendimus dėl Trakų vystymo bei rengiant TINP planavimo schemos atnaujinimą: siūlome užtikrinti, kad aikštelių įrengimui tinkamos vietos nebūtų užstatytos, o jeigu dalis žemės tapo privačia nuosavybe – svarstyti galimybę išpirkti ją visuomenės poreikiams.

Pasiūlymas Nr. III. Šiaurinis Trakų dviračių žiedas

Dviračių kelias, iš šiaurės apjuosęs Trakus ir vingiuojantis 17 kilometrų vaizdingu maršrutu per TINP teritoriją, būtų svarbus daugeliu požiūrių: padėtų išlaisvinti nuo automobilių grūsties Trakų senamiestį, atokiau gyvenantiems žmonėms suteiktų galimybę dviračiais ar paspirtukais saugiai nuvykti į mokyklą ir darbus mieste, o Trakų svečiams – ekologiškai nukeliauti toliau nei iki skausmo pažįstama Salos pilis su turistų apsėsta Galvės ežero pakrante, patiriant daugiau nuostabių dalykų, kuriais Trakai yra unikalūs.

Takas, besidriekiantis per Trakų senamiesčio urbanistinį, Galvės ir Akmenos ežerų hidrografinius bei Užutrakio parko kraštovaizdžio architektūros draustinius, nuvestų keliautoją prie menkiau pažįstamų gamtos ir kultūros vertybių, tokių kaip Arakalnio mitologinė vietovė ir Bražuolės archeologijos kompleksas, taip pat į rekreacinius objektus – Akmenos paplūdimį, poilsiavietes, žirgyną ir kt.

Vietos žmonėms, gyvenantiems Būdos, Bražuolės ir Akmenos kaimuose ar Trakų mieste, tai taptų susiekimo alternatyva, leidžiančia atsikratyti priklausomybės nuo automobilių.

Šio šiaurinio Trakų dviračių žiedo nereiktų kurti nuo nulio: dalis jo atkarpų egzistuoja dar nuo sovietmečio, dalis įrengta Lietuvai atgavus nepriklausomybę, tik šie takai nėra sujungti į saugią ir vientisą kasdienio susiekimo ir pažintinio turizmo sistemą.

Atėityje ši idėja galėtų išsivystyti ir į ambicingesnę projektą – dviračių taką, vedantį per tris istorines Lietuvos sostines. Tam reiktų, kad Vilniaus miesto ir Trakų rajono savivaldybės imtųsi kurti kultūrinį kelią, sujungiantį žymiojo kraštovaizdžio architekto Eduardo Fransua André (Édouard François André, 1840-1911) suprojektuotus Užutrakio, Trakų Vokės ir Lentvario parkus (žr. IV pasiūlymą dėl E. F. André parkų kelio), o Širvintų ir Trakų raj. savivaldybės nutiestų dviračių takus nuo Trakų iki Kernavės.

Šį taką būtų galima sujungti ir su šiuo metu jau įrengtu dviračių taku, vedančiu į Senuosius Trakus - antrąją istorinę Lietuvos sostinę, bet prieš tai reiktų įrengti TINP planavimo schemoje numatytą Trakų miesto pietinį apvažiavimą, taip panaikinant tranzitinio eismo srautą, kuris kelia pavojų dviratininkams ir neleidžia vystyti alternatyvaus transporto sistemų visame istoriniame mieste ir jo apylinkėse.

Šiaurinio Trakų dviračių žiedo idėja nėra nauja – dar 2012-iais TINP direkcija prašė Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos įtraukti ją į prioritetinių projektų sąrašą, kartu pateikdama ir detalią informaciją apie įrengimui būtinus darbus (priedas Nr. 3) bei pristatė idėją Trakų rajono savivaldybės darbuotojams.

Deja, kol kas ji nesusilaukė palaikymo, nors galima pasidžiaugti, kad TINP direkcijos pasiūlymu Trakų rajono savivaldybės 2016-2025 metų strateginiame plėtros plane, patvirtintame Trakų rajono

savivaldybės tarybos 2015 m. spalio 1 d. sprendimu Nr. S1-77, yra numatyta panaikinti automobilių eismą keliu palei Galvės ežerą iki Užutrakio dvaro sodybos ir pritaikyti jį ekologinio transporto priemonėms.

Norėtume tikėtis, kad tai taps žingsniu link Šiaurinio Trakų dviračių žiedo idėjos įgyvendinimo – TINP direkcija siūlo numatyti tam reikalingus sprendinius, sprendžiant Trakų vystymo klausimus bei rengiant TINP planavimo schemos atnaujinimą.

Pasiūlymas Nr. IV. E. F. Andrė parkų kelias. Tolstanti vizija ar ateitis, kurią dar galime sukurti?

Lietuvai teko laimėti turėti didelį turtą, reikšmingą pasaulio mastu – keturis vieno iškiliausių XIX a. pabaigos kraštovaizdžio architektų, botaniko E. F. Andrė suprojektuotus parkus, priskiriamus brandžiajam jo kūrybos laikotarpiui, iš kurių trys – Užutrakio, Trakų Vokės ir šio kūrėjo gulbės giesmės vadinamas Lentvario parkas – yra visai šalia Vilniaus.

Deja, mūsų valstybė kol kas nesugeba pasinaudoti galimybėmis, kurias tai teikia.

Ekspertai ne kartą pabrėžė, kad atkūrę analogų pasaulyje neturinčių E. F. Andrė parkų triadą Vilniaus pašonėje galėtume sukurti kultūrinio turizmo maršrutą, įdomų ne tik lietuviams, bet ir keliautojams iš užsienio – dar 2004-iais lankydamasis Lietuvoje apie tai kalbėjo ir tuometis Europos Kultūros kelių instituto direktorius Mišelis Toma-Penetas (Michel Thomas-Penette).

Išskirtinę mums tekusio E. F. Andrė palikimo vertę ir jo teikiamas galimybes, kuriomis nepasinaudojame, pažymėjo ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė 2014 m. balandžio 30 d. ataskaitoje Nr. VA-P-50-2-4 „Dvarų nekilnojamojo kultūros paveldo išsaugojimo užtikrinimas“ (interneto prieiga: https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=18006): „(...) Europos kultūros kelių institutas ir Kultūros paveldo departamentas atliko 2001-2011 m. Trakų Vokės parko restauravimo ir galimybių studiją. Joje buvo numatyta plėtoti vieną iš E. Andrė parkų, kuris po restauravimo turėjo tapti siūlomo įgyvendinti Europos Tarybos parkų ir sodų kelio dalimi Lietuvoje. Departamentas 2011 m. parengė dvaro specialųjį planą, tačiau toliau jokie darbai nebuvo vykdomi. **Atgaivinus E. Andre parkus (Lentvario, Trakų Vokės, Užutrakio ir Palangos dvarų) ir padarius turistinį apžvalgos parko kelią, padidėtų lankytojų srautai, toks kelias galėtų būti įdomus ne tik Lietuvos turistams.**“

Valstybės auditoriai tada konstatavo blogėjančią Lietuvos dvarų paveldo būklę ir surašė išsamias rekomendacijas Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai ir Kultūros paveldo departamentui, kad būtų sustabdytas tolesnis šio paveldo, taip pat ir E. Andrė parkų, nykimas Lietuvoje.

Nepaisant gerų norų ir pastangų (apie TINP iniciatyvas žr. toliau), šiandien E. F. Andrė parkų kelias vis dar lieka tolima vizija. Iš trijų šalia Vilniaus esančių dvarų sodybų su žymiojo kraštovaizdžio architekto sukurtais parkais nuosekliai atkuriamas tik Užutrakis.

Kas gimdo destruktiją Lentvaryje ir Trakų Vokėje?

Lentvario dvaro sodybą – nacionalinės reikšmės objektą, kuris 2005-iais pripažintas valstybės saugomu, o 2008-iais paskelbtas kultūros paminklu (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 15949) – ir E. F. Andrė sukurtą jos parką (uniklaus kodas 22212) danko tranzitinis kelias, plieniniu atitvaru ir automobilių eismu atskiriantis lankytojus nuo ežero pakrantės, ir kakofonija, kurią kelia parko kaip visumos pojūtį naikinantys privatūs ūkeliai, kur kiekvienas savininkas tvarkosi kaip išmano arba visai nesitvarko, pūdydamas jam atitekusį ar išnuomotą kultūros paminklą.

Ypač slogų įspūdį palieka akyse griūvančios ir sąmoningai ardomos, plytomis išrenkamos daržinės liekanos – valstybės „saugomas“ nacionalinės reikšmės kultūros paminklas (unikalus kodas 22206). Akivaizdu, kad nepaisant „saugojimo“ jis sparčiai verčiamas plytų krūva (žr. nuotraukas, priedas Nr. 4). Liūdnai be gyvybės ženklų atrodo ir Lentvario dvaro sodybos kavinės „Rivjera“ vaiduoklis su aprūpėjusiomis Atlantų skulptūromis, nors nereikia daug fantazijos, kad įsivaizduotum, kokią patrauklią vietą čia buvo galima sukurti per daugiau nei dešimtmetį nuo tada, kai jis paskelbtas valstybės saugomu

kultūros paminklu (unikalus kodas 22204). Džiaugsma, kad kelis dešimtmečius griūti palikti Lentvario dvaro sodybos rūmai (unikalus kodas 22202) šiandien pagaliau restauruojami ir taps prieinami visuomenei, deja, temdo nerimas, kad autentišką stogo formą gali sudarkyti stiklinis naujadaras. Kituose dvaro pastatuose įsikūrusių žmonių ūkeliai pasitinka šio kultūros paminklo lankytoją žanriniais vaizdais, kalbančiais ne apie E. F. Andrė parko idėją, bet apie skurdžią buitį ir dvarų sodybų naikinimą, pradėtą sovietinės nacionalizacijos ir tęsiamą mūsų laikais.

Panaši padėtis ir Trakų Vokės dvaro sodyboje - valstybės saugomame nacionalinės reikšmės kultūros paveldo komplekse (unikalus kodas 923) su E. F. Andre sukurtu parku (unikalus kodas 24992): net centrinė sodybos dalis prie pat rūmų užstatoma ir skaidoma gyvatvorėmis, o istorinis parterio takas užtvertas, privatizuotų pastatų savininkams taip žymintis savo teritorijas.

Tokią kakofoniją ir išskirtinės vertės E. F. Andrė palikimo naikinimą nulėmė neatsakingas, o kartais ir neskaidrus privatizavimas, kai nusitaikyta net ir į tai, ką Lietuvos Respublikos Vyriausybė buvo nusprendusi išsaugoti visuomenei kaip ypatingai vertingus ir todėl nedalomus kultūros paminklus, kurių vientisumas neturi būti pažeistas.

Apie privatizavimo ypatumus ir dėl to kylančius klausimus

Palangos, Trakų Vokės ir Užutrakio dvaro sodybos bei Lentvario dvaro sodybos teritorija negali būti privatizuojamos - taip buvo nustatyta 1992 m. balandžio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 256 „Dėl buvusių dvarų sodybų - istorijos ir kultūros paminklų išsaugojimo principų atstatant nuosavybės teises, vykdant privatizavimą ir žemės reformą“ (Žin., 1992, Nr. 17-491), kuriuo patvirtintas vertingiausių ir todėl neprivatizuojamų dvarų sodybų sąrašas.

Tačiau netrukus šį sąrašą imtasi trumpinti.

Trakų Vokės dvaro sodybai lemtingu tapo 1993 m. gegužės 27 d. tuomečių ministro pirmininko Adolfo Šleževičiaus bei Kultūros ir švietimo ministro Dainiaus Trinkūno nutarimas Nr. 369 „Dėl buvusių dvarų ir palivarkų paminklinių sodybų apsaugos“ (Žin., 1993, Nr. 18-460), kuriuo ji buvo išbraukta iš neprivatizuojamų paminklų sąrašo ir „perkelta“ į neprivatizuojamų teritorijų sąrašą.

Įkandin Traku rajono savivaldybės taryba 1995 m. rugpjūčio 30 d. sprendimu Nr. 59 leido privatizuoti pastatus visose Trakų rajone buvusiose istorinėse dvarų sodybose, tarp jų ne tik Lentvaryje, bet ir Užutrakyje, nepaisant to, kad jis buvo įrašytas į neprivatizuojamų paminklų sąrašą (žr. priedą Nr. 5). Ši neteisėtą savo sprendimą Trakų rajono savivaldybės taryba panaikino tik 2002-iais (žr. priedą Nr. 6) – po to, kai TINP direkcija kreipėsi į teismą, o Vilniaus apskrities viršininko administracija pateikė raštišką reikalavimą (žr. priedą Nr. 7).

Deja, Trakų Vokės ir Lentvario neapsaugojo niekas, todėl šiuose ansambliuose buvo privatizuoti ne tik paminkliniai pastatai, bet ir sovietmečio namai, šiltnamiai, sandėliukai, pašiūrės ir kt.

Dar daugiau – net ir sovietmečiu saugota Lentvario parko dalis šiandien yra padalinta bene į dešimt žemės sklypų, o vien Trakų Vokės dvaro sodybos centrinėje dalyje suformuoti penki dideli sklypai (Žalioji a. Nr. 2, Nr. 14A, 15 ir Eduardo Andrė g. Nr. 29, Vilnius). Kaip tai tapo įmanoma – nežinia, nes E. F. Andrė parkai pagal įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus turėtų priklausyti išimtinai valstybės nuosavybei, visų jų teritorijos tebėra neprivatizuojamos (Lentvario ir Trakų Vokės sodybos yra įrašytos į Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą, galiojantį „Neprivatizuotinų buvusių dvarų sodybų - istorijos ir kultūros paminklų teritorijų“ sąrašą, interneto prieiga: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CDFBD48D2F0D/asr>).

Ką siūlė ir siūlo TINP direkcija

Nepaisant apverktinos padėties Lentvario ir Trakų Vokės dvarų sodybose, šiandien dar anksti laidoti idėją sukurti E. F. Andrė parkų kelią – brandžiausi šio iškilaus kraštovaizdžio architekto kūriniai yra pernelyg didelė vertybė, ir bent dalį šiuos parkus žalojančių dalykų dar galima pataisyti.

TINP direkcija siūlo numatyti E. F. Andrė parkų kelią ir pateikti detalizuotus jo sprendinius rengiant TINP planavimo schemas atnaujinimą bei sprendžiant Trakų vystymo klausimus. Verta prisiminti, kad 2008-iais parengtoje TINP planavimo schemoje buvo numatyta Lentvario dvaro sodybą įtraukti į TINP teritoriją.

Galvojant apie ateitį, varta grįžti ir prie anksčiau TINP direkcijos teiktų pasiūlymų, kurie lieka aktualūs ir šiandien. 2013-iais TINP direkcija pateikė Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai paraišką projektui „Eduardo Fransua Andrė šiaurės parkų kelias: nuo koncepcijos įgyvendinimo link“, kurio tikslas – parengti ir pristatyti plačiajai visuomenei koncepciją, apimančią ne tik keturis Lietuvoje esančius E. F. Andrė parkus, bet ir jo palikimą Lenkijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje ir Rusijoje. Planuota, kad Lietuvos specialistai su partneriais iš Vilanovo rūmų - muziejaus ir W. Weisso muziejaus - fondo atliks Trakų Vokės, Užutrakio, Lentvario ir Palangos dvarų sodybų socio-ekonominės ir kultūrinio turizmo būklės tyrimus, išanalizuos jų kompleksinio vystymo galimybes, surinks ir apibendrins duomenis apie E. F. Andrė palikimo būklę kaimyninėse šalyse, o šios medžiagos pagrindu parengs koncepciją, kur per Lietuvos parkus nusidriekęs kultūrinis maršrutas bus suvokiamas kaip tarptautinio E. F. Andrė šiaurės parkų kelio dalis. Tikėtasi, kad tai išjudins bendram darbui dvarų palikimo valdytojus, mokslininkus, verslininkus, valstybės bei savivaldos institucijas, kurie sutelktomis jėgomis imsis vystyti šalia Lietuvos sostinės natūraliai egzistuojantį, bet neišryškintą ir apleistą kultūros kelią, turintį perspektyvą tapti tarptautiniu reiškiniu, o šis judėjimas taps geruoju pavyzdžiu kitiems ir padės išvengti vertingiausių dvarų ansamblių vulgarizavimo, ypač žalojančio rūmų interjerus ir žaliąją architektūrą - parkus. Deja, tada valstybė neskyrė finansavimo E. F. Andrė šiaurės parkų kelio koncepcijos sukūrimui.

Kai kuriuos konkrečius darbus, kuriuos reiktų atlikti, kuriant E. F. Andrė parkų kelią, TINP direkcija įvardijo 2008-iais bendraudama su Vilniaus apskrities viršininko administracija:

1. Sutvarkyti kelią, jungiantį Užutrakį ir Lentvarį (apie 7 km) bei Lentvarį ir Trakų Vokę (apie 7 km), įrengiant gerą kelią automobiliams ir dviračių taką, kurį būtų galima sujungti su Vilniaus miesto dviračių taku. Kelyje Užutrakis - Lentvaris - Trakų Vokė įrengti infrastruktūrą su trumpalaikio poilsio aikštelėmis, kavinukėmis ir t. t.
2. Panaikinti Lentvario dvaro sodybą kertantį tranzitinį kelią ir įrengti paminklo apvažiavimą pietinėje (pagal galiojantį Lentvario bendrąjį planą) ar šiaurinėje dalyje.
3. Sutvarkyti Užutrakio privažiavimo kelią ir tranzitinę atkarpą parko teritorijoje.
4. Panaikinti Trakų Vokės tranzitinį kelią parko teritorijoje.
5. Įrengti Užutrakio, Lentvario, Trakų Vokės sodybų teritorijų apsaugos sistemą (restauruoti Trakų Vokės aptvėrimą, įrengti Lentvario ir Užutrakio aptvėrimus, įrengti apsaugos įrangas su stebėjimo punktais).
6. Įrengti Užutrakio, Lentvario, Trakų Vokės sodybų lankytojams ir juose vykstančių masinių renginių dalyviams trumpalaikio poilsio aikšteles (automobilių aikšteles) su apsauga, WC, telefonais.
7. Įrengti bendrą Užutrakio, Lentvario, Trakų Vokės sodybų informacinę pažintinio turizmo sistemą.
8. Visą projekto laikotarpį vykdyti informacinę švietėjišką veiklą (laidos, leidiniai ir kt.).
9. Pritaikant objektus turizmui ir rekreacijai, pritraukti investuotojus, galinčius teikti, pvz., maitinimo paslaugas kavinukėse.
10. Įrengti parkų - žaliosios architektūros - restauracijos bendrąjį medelyną, žydinčių parko augalų daigyną ir pan.
11. Įkurti Užutrakyje parkų restauracijos centrą - mokyklą praktikams.

Pasiūlymas Nr. V. Dėl Bernardinų kalvos sutvarkymo

Vienas iš daugelio Trakų miesto skaudulių – sąvartynu ir asocialių asmenų lindyne paversta aukščiausia miesto Bernardinų kalva, ant kurios šiandien apžėlusios brūzgynais ir piktžolėmis riegso visiems „atviros“ nusiaubtų ir apdegusių pastatų griuvenos, o tarp jų yra ir Kultūros vertybių registrą įrašyta paveldo vertybė – Trakų Šv. Mikalojaus Vyskupo bažnyčios ir bernardinų vienuolyno pastato liekanos, menančios nuo XVII amžiaus Trakuose įsikūrusių ir ryškų pėdsaką miesto istorijoje palikusių bernardinų laikus. Prieš porą metų čia sandėliuotos ir senos automobilių padangos, išvežtos tik po to, kai TINP direkcija raštu kreipėsi į seniūniją.

Dėl šio skandalingo apsileidimo kartais kaltinama TINP direkcija, bet šie priekaištai nėra pagrįsti – direkcija netrukdo tvarkyti Bernardinų kalvos, priešingai, siekia, kad ši miesto istorijai ypač svarbi vieta būtų sutvarkyta, atskleidžiant visuomenei istorinį palikimą.

Dar daugiau – teisinės sąlygos tai padaryti buvo sudarytos dar prieš 16 metų, kai Trakų rajono savivaldybės taryba 2003 m. rugsėjo 25 d. sprendimu Nr. S1-252 „Dėl Bernardinų kalvos (AR-1496) Birutės g., Trakų m., detaliojo plano patvirtinimo“ patvirtino Bernardinų kalvos detalųjį planą. Pagal jį numatyta, kad ši teritorija turi būti naudojama visuomenės reikmėms, joje galima atstatyti čia buvusius istorinius pastatus ir atkurti istorinį sodą bei įrengti miesto viešąją erdvę su infrastruktūra ir želdynais –

cituojuame	tarybos	sprendime	nurodymus
			sprendinius:

„Pagrindinė tikslinė žemės naudojimo paskirtis - kitos paskirties žemė / visuomeninės paskirties teritorija (teritorija skirta bažnyčioms, vienuolynams ir kitiems religinių bendruomenių objektams statyti ir patalpoms esamuose bei projektuojamuose statiniuose įrengti).“

3. Numatant skirtingą teritorijos tvarkymo režimą, sklypas skirstomas į atskiras dalis:

3.1. sklypo dalis 1a (4958,0 kv. m ploto) - teritorija numatoma istorinių pastatų atstatymui;

3.2. sklypo dalis 1b (2584,0 kv. m ploto) - numatomas istorinio sodo atkūrimas, naudojama bendramiestiniams tikslams;

3.3. sklypo dalis 1c (1133,0 kv. m ploto) - režimas, numatantis galimybę rekonstruoti esamus pastatus;

3.4. sklypo dalis 1d (1823,0 kv. m ploto) - naudojama infrastruktūriniais objektams įrengti;

3.5. sklypo dalis 1e (13179,0 kv. m ploto) - bendramiestinio naudojimo teritorija, skirta bendro naudojimo želdynams įrengti ir eksploatuoti. <...>“.

Patvirtinus šį detalųjį planą, buvo suformuotas 2,3738 ha dydžio žemės sklypas (un. Nr.4400-0498-7453), kurį šiuo metu patikėjimo teise valdo Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos.

Tačiau planai sutvarkyti Trakų istorinei tapatybei ypač svarbią vietą ir sukurti visuomenei įspūdingą viešąją erdvę taip ir liko neįgyvendinti. Tai padaryti sutrukdė Trakų rajono savivaldybės įmonei – taigi, iš esmės visiems trakiečiams – priklausiusių pastatų privatizavimas ir teisiniai ginčai, suinteresuotiems asmenims dalinantis menkaverčius sovietinio laikotarpio pastatus.

2005 m. kovo 2 d. dėl Trakų rajono savivaldybės įmonės UAB „Trakų šiluma“ įsiskolinimų buvo iš varžytinių parduoti keturi pastatai, kuriuos ši įmonė buvo perėmusi Trakų rajono savivaldybės tarybos 1998 m. rugsėjo 30 d. sprendimu Nr. 75: administracinis pastatas (un. k. Nr.7995-3000-1011), sandėlis (un. k. Nr.7995-3000-1022), garažas (un. k. Nr.7995-3000-1044) ir elektros skydinė (un. k. Nr.7995-3000-1055). Šiuos pastatus įsigijo privatus juridinis asmuo, kuris nebandė įgyvendinti detaliojo plano, numatiusio Bernardinų kalvos sutvarkymą visuomenės poreikiams, ir 2015 m. kovo 18 d. pardavė sandėlį, garažą ir elektros skydinę vienam privačiam fiziniam asmeniui, o 2016 m. gegužės 4 d. pardavė ir administracinį pastatą – tik kitam fiziniam asmeniui.

Deja, dabartiniai savininkai šių pastatų netvarko, jie riegso ant kalvos nuniokoti ir griūvantys.

Kaimynystėje yra apleistas regioninės reikšmės paveldo objektas – Trakų Šv. Mikalojaus Vyskupo bažnyčios ir bernardinų vienuolyno pastato liekanos. Tokią šios vertybės būklę iš dalies paaiškina

Valstybinės kultūros paveldo komisijos konstatuotas faktas, kad 2009-2015 metais Trakų rajono savivaldybė kultūros paveldo apsaugai skyrė mažiausiai lėšų iš visų savivaldybių.

Taigi, tai, kad Bernardinų kalva šiandien yra tokia apleista, o visuomenei neatskleistas su ja susijęs istorinis paveldas ir nesukurta viešoji erdvė, nulėmė ne kokie nors TINP direkcijos nustatyti apribojimai, bet neatsakingas savivaldybės įmonės turto privatizavimas, nenumatant jį įsigijusiems asmenims įpareigojimų, kurie būtų užtikrinę viešąjį interesą – nors TINP direkcija siūlė tai padaryti.

Dar daugiau, dėl nežinomų priežasčių Bernardinų kalvos detalusis planas iki šiol nėra įregistruotas ir išviešintas teritorijų planavimo dokumentų registre.

Siekdama, kad Bernardinų kalva būtų tvarkoma, 2017 metais TINP direkcija kreipėsi į Trakų rajono merę Editą Rudelienę, atkreipdama dėmesį į sąvartynu paverstą miesto istorijai svarbią vietą ir prašydama inicijuoti 2003-iais Trakų rajono savivaldybės tarybos patvirtinto detaliojo plano sprendinių įgyvendinimą (priedas Nr. 8).

TINP direkcijos manymu, atkūrus bernardinų vienuolyno kompleksą jame galėtų būti įrengta reprezentacinė Trakų miesto koncertų salė ir teminis viešbutis, kurių labai trūksta Trakams.

Todėl TINP direkcija prašo išnagrinėti šį atvejį ir imtis veiksmų užtikrinti viešąjį interesą sutvarkyti šią miesto istorijai svarbią vietą, išsaugant ir atskleidžiant visuomenei istorinį palikimą.

Bernardinų kalvos sutvarkymą numačiusio detaliojo plano kopija paskelbta TINP direkcijos interneto svetainėje (prieiga: <http://www.seniejitrakai.lt/del-bernardinu-kalvos-sutvarkymo/>).

Pasiūlymas Nr. VI. Dėl poilsio komplekso prie Bitiškių ežero. Kas įkalino Kudrionis griuvėsiuose?

Trakuose yra nemažai vietų, kur pasijunti tarsi laiko mašina būtų nunešusi tave atgal į sovietmetį ar Pripetės miestą, kur po Černobylio katastrofos namai stūkso išdaužytais langais, apleisti ir užželiantys augmenija. Dalies tų vaizdų miesto valdžia nerodo jokių institucijų atstovams, atvykstantiems aiškintis Trakų problemų, dėl dalies – kaltina TINP direkciją. Todėl verta konkrečiai pasiaiškinti – kas ir kodėl užkonservavo sovietmečio griuvenas ir ką daryti, kad jų atsikratę sukurtume Trakų gyventojams ir svečiams mielas erdves?

Gražioje vietoje šalia Bitiškių ežero netoli Trakų esančiame Kudrionių kaime sovietmečiu čia buvusio „Plastos“ gamyklos profilaktoriumo pastatai atrodo taip, lyg paskutinį kartą žmogaus koja į šią vietą būtų įžengusi tada, kai prieš tris dešimtmečius griuvo geležinė uždanga. Griūvantys pastatai, ant kurių žaliuoja gerokai ūgtelėję medeliai, išdaužyti, su visais rėmais išplėšti langai ir durys, vanduo, tekantis per nuniokotų kambarių sienas, iš pažiūros bet kada nugriūti galintys aptrupėję balkonai ir laiptai bei neuždengti šuliniai, grasinantys pražudyti neatsargų smalsuolį.

Čia turėjo atsirasti visuomeninės paskirties objektas – šiuolaikiškas poilsio kompleksas su paplūdimiu, nes Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 912 patvirtintoje TINP planavimo schemoje buvo numatyta sovietinius pastatus rekonstruoti, įrengiant poilsio namus, kur vasarą galėtų apsistoti 296, o žiemą – 240 žmonių. Kartu numatyta naujai įrengti iki 250 vietų paplūdimį 400 m. ilgio šiaurinėje Bitiškių ežero pakrantėje.

Tai vienas iš atvejų, kai pagal TINP planavimo schemą numatyta sovietinius pastatus ne nugriauti, bet pertvarkyti ir pritaikyti dabarčiai – nurodyta, kad jie „(...) gali būti rekonstruojami, remontuojami, ribojant jų dydį bei architektūros formas, pagal architektūros tradicijas bei kraštovaizdžio apsaugos reikalavimus, projektus suderinus nustatyta tvarka“.

Todėl Kudrionių kompleksui yra suformuotas net 8 ha dydžio rekreacinės paskirties žemės sklypas (kad. Nr. 7984/0001:184, Žaizdrių kad. vietovė), kuriame yra 25 pastatai ir statiniai.

Iš jų 11 nuosavybės teise pagal 1999 m. sausio 20 d. pirkimo-pardavimo sutartį Nr. 1-605 priklausė Trakų rajono savivaldybės tarybai, kuri šį turtą perdavė valdyti savo įsteigta UAB „Trakų paslaugos“ (buvusi UAB „Trakų turizmas“). Ši įmonė pagal 1999 m. gegužės 3 d. priėmimo-perdavimo aktą perėmė: 1. poilsio namus (un. Nr. 7999-2004-1129), 2. poilsio namus (un. Nr. 7999-2004-1132), 3. poilsio namus (un. Nr. 7999-2004-1118), 4. gyvenamąjį namą (un. Nr. 7999-2004-1030), 5. visuomeninio maitinimo pastatą (un. Nr. 7999-2004-1072), 6. kultūrinį, mokslo pastatą (un. Nr. 7999-2004-1061), 7. buitinio aptarnavimo pastatą (un. Nr. 7999-2004-1083), 8. ūkinį pastatą (un. Nr. 7999-2004-1094), 9. garažą (un. Nr. 7999-2004-1050), 10. siurblinę (un. Nr. 7999-2004-1044) ir 11. rūšį (un. Nr. 7999-2004-1107).

1999 m. kovo 10 d. Trakų rajono savivaldybės taryba sprendimu Nr. 29 „Dėl UAB „Trakų turizmas“ patvirtino „Kudrėnų poilsio bazės investicinį projektą“ – planuota, kad atnaujinus poilsio kompleksą jame ilsėsis Vilniaus ir Kauno gyventojų šeimos, vyks vaikų vasaros stovyklos ir apsistos svečiai iš Vakarų Europos bei Šiaurės Amerikos – ir suteikė 1,2 mln. litų garantą paskolai gauti (žr. priedą Nr. 8).

Deja, užuot kūrus Trakams svarbų rekreacinį objektą, prasidėjo kitoks procesas – nors į kompleksą investuotos didelės viešosios lėšos, savivaldybės įsteigta UAB „Trakų paslaugos“ nevykdė investicinio projekto, o jai valdyti perduotas turtas pamažu perėjo į kitas rankas. 2002 m. rugpjūčio 9 d. turto pardavimo be varžytinių aktais Nr. ABC006121 ir Nr. ABC006118 UAB „Trakų paslaugos“ prarado net dvejus poilsio namus (319,11 m² ir 319,72 m² ploto).

Viešojo intereso požiūriu nesuprantama ir tai, kodėl išpūdingo dydžio gyvenamajame name (un. Nr. 7999-2004-1030), kurio plotas net 1073,22 m², UAB „Trakų paslaugos“ deklaravo tik 372,29 m² gyvenamąjį plotą ir kodėl šis apie 14 puikiai išplanuotų ir įrengtų butų pastatas bemaž du dešimtmečius stovėjo nenaudojamas ir naikinamas.

Verta prisiminti, kad Kudrionių kompleksas buvo minimas Lietuvos Respublikos Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) tirtoje korupcijos byloje, kurioje už kyšininkavimą buvusiems Trakų rajono merui Vytautui Petkevičiui, vicemerui Sauliui Raščiauskui ir administracijos direktoriui Leonardui Karnilai paskirtos 4 metų laisvės atėmimo bausmės, jų vykdymą atidedant 3 metams (interneto prieiga į vieną iš publikacijų: <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nusikaltimai/irnelaimes/korupcijos-byloje-nuteisti-buve-traku-savivaldybes-vadovai-isvenge-laisves-atemimo-bausmes-59-810030>).

„STT tirtos bylos duomenimis, 2008-ųjų vasarį L. Karnila su įkalčiais kišenėje buvo sulaikytas darbo kabinete, kai tarpininkė jam perdavė 10 tūkstančių litų. Skelbta, kyšis buvo skirtas tam, kad Trakų savivaldybė sutiktų parduoti Kudrionių kaime esančią poilsio bazę už 2,5 milijonų litų.“, – rašoma STT interneto svetainėje pacituotame straipsnyje (prieiga: <https://www.stt.lt/lt/naujienos/?cat=3&nid=1649&print=1>).

Kai 2017-iais, jau pasibaigus korupcijos bylai, TINP direkcija eilinį kartą pasidomėjo Kudrionių komplekso likimu, Trakų raj. savivaldybės merė 2017 m. liepą atsiųstame rašte nurodė, kad 2017 m. gegužės 10 d. jis buvo parduotas – tai padaryta Trakų rajono savivaldybės tarybos 2016 m. spalio 4 d. sprendimu Nr. S1-225 „Dėl UAB „Trakų paslaugos“ nekilnojamojo turto pardavimo“ pagrindu.

Taigi, vaiduoklių miestelis ant Bitiškių ežero kranto gąsdina čia užklystančius Trakų svečius anaip tol ne todėl, kad TINP planavimo schema ar TINP direkcija trukdytų šią teritoriją sutvarkyti – priešingai, TINP planavimo schema sudaro išskirtines galimybes Kudrionių komplekse ir jo aplinkoje vystyti rekreacinę veiklą, o TINP direkcija ne kartą ragino savivaldybę imtis šio darbo.

Tokios pat pozicijos TINP direkcija laikosi ir dabar – Kudrionys yra tinkama vieta rekreacijai ir tokio objekto Trakams reikia, todėl prašome šį atvejį išnagrinėti ir imtis veiksmų, kad būtų įgyvendinta tai, kas numatyta TINP planavimo schemoje.

Pridedame TINP direkcijos raštą Trakų rajono savivaldybei dėl Kudrionių komplekso ir prie jo pridėtus dokumentus, tarp jų ir 1999 m. kovo 10 d. Trakų rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtintą „Kudrėnų poilsio bazės investicinį projektą (priedas Nr. 8).

Pasiūlymas Nr. VII. Dėl buvusios Trakų internatinės mokyklos pastato. Kas ją nusiaubė ir kodėl netvarko?

Viena iš didžiųjų mūsų laikų Trakų paslapčių – kodėl Trakų raj. savivaldybei priklausantis buvusios internatinės mokyklos pastatas pačiame miesto centre, jo senamiestyje, Birutės gatvėje šalia Lukos ežero jau daug metų stovi nusiaubtas, išdaužytais langais, šiurpindamas visai greta darželį ir mokyklą lankančius vaikus vaizdais, vertais zombių miestu kadaise vadinto Didžiasalio nykiausių laikų?

2017-iais leidinyje „Trakų žemė“ tą klausimą su skausmu kėlė buvę šios mokyklos pedagogai, straipsnyje „Mokyklos gimimas ir... išnykimas“ (interneto prieiga į 2017-08-28 paskelbtą publikaciją svetainėje www.traku-zeme.lt: <http://www.traku-zeme.lt/mokyklos-gimimas-ir-isnykimas/>) priminę jos istoriją (įsteigta 1957-iais, kai po Stalino mirties prasidėjus „atšilimui“ tėvai išsikovojo teisę mokyti savo vaikus lietuviškai, nes vidurinėje mokykloje dėstyta tik rusų ir lenkų kalbomis, vėliau čia dirbo ir mokėsi nemažai žinomų asmenybių, veikė irklotojų klasės) ir faktą, kad pastatas nusiaubtas visai neseniai – po to, kai nuo 2000-ųjų čia veikę Trakų vaikų globos namai 2009-iais buvo perkelti į Rūdiškes ir paliko patalpas, įrengtas už Vokietijos Reinės mieste veikiančių „Carito“ vaikų globos namų ir Reinės miestiečių paaukotas lėšas:

„Vokiečiai padėjo renovuoti bendrabučio pastatą, teikė gausybę įrenginių, pagal europinius reikalavimus išpuošė kambarius, užsimezgė glaudūs ryšiai tarp Reinės ir Trakų globos namų vaikų. Deja, visa tai truko neilgai. Globos namai buvo perkelti į Rūdiškes, vėliau į Lentvarį. Bendrabučio pastatas merdi, langai išdaužyti, stogas kiauras, baisu net pagalvoti, kaip atrodo vokiečių pastangomis išpuošti kambariai. Kaip ir Trakų Salos pilis XX a. pradžioje, mūsų bendrabutis iki šiol „tebestovi dar vis.... ir iš skausmo mums verkia širdis.“

Išskėlus globos namus, pastatas buvo įtrauktas į privatizuojamų objektų sąrašą ir 2011-iais Trakų raj. savivaldybės sprendimu perduotas patikėjimo teise valdyti UAB „Trakų šilumos tinklai“, o vėlesnė informacija prieštaringa ir, švelniai tariant, keista.

2012-ųjų sausį laikraštis „Galvė“ žinutėje „Svajoja apie sanatoriją Trakų internatė“ paskelbė, kad „sulaukta pasiūlymo atlikti medicininės reabilitacijos, sanatorinio gydymo ir sveikatinimo paslaugų plėtros galimybių studiją, kuri galbūt būtų pirmasis žingsnis pastatą vaiduoklį vėl prikelti naujam gyvenimui“ (interneto prieiga į 2012-01-26 svetainėje www.galve.lt paskelbtą publikaciją: <https://www.galve.lt/svajoja-apie-sanatorij-trak-internate/>).

Kiek daugiau nei po pusmečio ta pati „Galvė“ žinutėje „Kas parduoda Trakus?“ (interneto prieiga į 2012-11-15 publikaciją svetainėje www.galve.lt: <https://www.galve.lt/pardav-bals-ir-gavo-per-galv/>) pranešė, kad nežinomi asmenys be Trakų rajono tarybos žinios bando parduoti internato pastatą, skelbimuose įkainotą 4,4 milijonais litų, be to, internatui suformuotas žemės sklypas paslapčia padalintas, o jo dalis su katiline ir skalbykla „jau priklauso nenustatytiems subjektams“:

„Dar 2011 metų birželio 7 dieną pastatų kompleksas su visa žeme (Birutės g. 42A) perduotas UAB „Šilumos tinklai“ naudoti. Vieną dieną eidamas pro šalį tarybos narys Henrikas Jankovskis pastebėjo atliekamus geodezinius matavimus internato teritorijoje ir naudodamasis teise pasmalsavo – kas ir ką čia veikia? Prisistatęs matininkams, tarybos narys gavo atkirtį, esą jis nepanašus į tokį ir daugiau į kalbas nebuvo leistasi. Šis įvykis sukėlė įtarimą ir buvo pasidomėta kitais keliais, kokie darbai atliekami šioje savivaldybės tarybai priklausančioje teritorijoje. Labai greitai paaiškėjo, kad šis turtas yra parduodamas ir įvertintas 4,4 mln. litų. Apie tokį disponavimą turtu taryba nebuvo informuota, mat reikalingas jos

sutikimas dėl bet kokių susijusių veiksmų. Viešumon šį klausimą iškėlusi tarybos narė Nijolė Ramoškienė savaitraščiui „Galvė“ teigė, jog buvo netgi bandyta „derėtis“ su pardavimų agentūra dėl kainos, aiškūs tam tikri telefonų numeriai. Komisijos posėdžio dieną visi skelbimai jau buvo išimti, tačiau, kaip tikino tarybos narys K. Ramanauskas, yra išlikusios žymės, įrodančios tokių skelbimų buvimą. (...)

Šis klausimas - kas ir koku būdu bandė parduoti savivaldybės turtą - vien internato pastatais nesibaigė. Anot komisijos posėdyje dalyvavusios tarybos narės Zofijos Abeciūnienės, „Šilumos tinklams“ buvo perduotas vientisas sklypas, kuris šiuo metu yra padalintas ir parduodama tik viena jo dalis. Kita dalis (suformuotas atskiras žemės sklypas su internatui priklausiusia katiline, skalbykla ir kt.) jau priklauso nenustatytiems subjektams. Komisija tokius žingsnius įvardija kaip kriminalą.“

Kiek išsamiau šią keistą istoriją dienraštyje „Lietuvos žinios“ 2012 m. gruodžio 5 d. paskelbtame straipsnyje „Trakų turtas parduodamas paslapčia“ aprašė žurnalistas Valdas Kvedaras, kuriam pavyko pabendrauti su Vilniuje įsikūrusios nekilnojamojo turto agentūros darbuotoju, už 4,4 mln. Litų pardavinėjusiu 3,5 tūkst. kvadratinį metrų ploto pastatą ir hektaro žemės sklypą bei žadėjusiu pasitarti su neįvardintu „šeimininku“ dėl galimybės pakeisti jo paskirtį (interneto prieiga į straipsnio tekstą: <https://docslide.net/documents/2012-gruodzio-5-d-treciadienis-nr-279-13-407.html>).

Kuo baigėsi ši istorija ir ar pavyko ką nors išsiaiškinti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybai, į kurią žadėjo kreiptis dalis Trakų rajono tarybos narių – nežinia, tik aišku, kad buvusios internatinės mokyklos pastatas vis dar griūva ir, sprendžiant iš Registrų centro duomenų, vis dar priklauso Trakų rajono savivaldybei (pastato un. Nr. 4400-0261-2662, adresas Birutės g. Nr. 42A, žemės sklypo un. Nr. 4400-3069-5793).

Ką būtų galima daryti su šiuo vaiduokliu?

Pagal Trakų rajono savivaldybės užsakymu parengtą ir Trakų rajono savivaldybės tarybos 2012 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. 81-46 patvirtintą Trakų miesto bendrąjį planą (reg. Nr.T00074362) bei 2016 m. spalio 4 d. sprendimu Nr. SI-232 patvirtintą šio plano sprendinių koregavimą (reg. Nr.T00079197) šis pastatas patenka į mišrios paskirties ypač vertingą teritoriją, pagrindiniame brėžinyje pažymėtą indeksu uSn*, kuriai taikomi ypatingi reikalavimai: joje vadovaujamosi specialiaisiais Trakų senamiesčio planais, negali būti didinamas užstatymo aukštingumas, draudžiami aukštybiniai pastatai. Tačiau pagal bendrąjį planą šis pastatas gali būti modernizuojamas.

Taigi, trukdymu tvarkyti Trakus pastaruoju metu nepagrįstai kaltinama TINP direkcija nėra kalta, kad miesto centre stovi nusiaubtas pastatas, šurpinantis į darželį ir mokyklą einančius vaikus ir keliantis pagrįstą miesto gyventojų pasipiktinimą.

TINP direkcija prašo šį atvejį išnagrinėti ir imtis veiksmų, kad būtų užtikrintas viešasis interesas sutvarkyti šį Trakų senamiestyje esantį pastatą.

Pasiūlymas Nr. VIII. Dėl buvusios „Žalgirio“ irklavimo bazės

Buvusi „Žalgirio“ irklavimo bazė – vieną iš gražiausių Galvės ežero pakrančių su chrestomatiniu Salos pilies vaizdu dankantys griuvėsiai, jau daug metų pūdomi tarsi bandant įrodyti, kad labai nemylime Trakų, amžius menančio jų kraštovaizdžio ir savęs pačių. Dalį ežero uždengęs gelžbetoninis skydas, ant kurio 1973-iais pastatyti sovietinio brutalizmo stiliaus pastatai, vienur jau įlūžęs į vandenį, nusėtas, kaip ir ežero dugnas, betono nuolaužomis ir stiklo duženomis, tarp kurių riogso grėsmę žmonių gyvybei keliančių sovietinių pastatų griuvenos su perspėjimais apie avarinę būklę. Tam pačiam kompleksui priklauso ir regioninės reikšmės kultūros paveldo vertybė - 1932-iais pastatytas Trakų jachtklubo pastatas (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 32370), kuris taip pat nyksta netvarkomas.

Tai vienas iš objektų, dėl kurių 2017-iais grupė verslininkų ir juos palaikę politikai viešai kaltino TINP direkciją ir jos vadovą Gintarą Abaravičių, neva jie piktybiškai trukdą tai sutvarkyti ir pritaikyti

šiandienos gyvenimui (internetu prieigos: į 2017-03-21 svetainėje www.lrytas.lt paskelbtą straipsnį „Verslininkai sukilo prieš kietakaktį šventų karvių piemenį“: <https://verslas.lrytas.lt/rinkos-pulsas/2017/03/21/news/verslininkai-sukilo-pries-kietakakti-sventu-karviu-piemeni-586410/>; 2017-03-21 svetainėje www.delfi.lt paskelbtą straipsnį „Dėl investicijų Trakuose susirėmė verslininkai ir parko direkcija“: <https://www.delfi.lt/verslas/nekilnojamasis-turtas/del-investiciju-trakuose-susireme-verslininkai-ir-parko-direkcija.d?id=74119980>; 2017-03-24 svetainėje www.delfi.lt paskelbtą straipsnį „Užsikonservavę“ Trakai (ne)nyksta“: <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/v-kernagis-uzsikonservave-trakai-nenyksta.d?id=74139248>; 2017-03-27 svetainėje www.delfi.lt paskelbtą TINP direktoriaus G. Abaravičiaus atsakymą „Apie gyvulių ūkį Trakuose ir ne tik (atsakymas V. Kernagiui)“.

Ar pagrįsti šie kaltinimai? Ar iš tiesų TINP direkcija trukdo sutvarkyti buvusios irklavimo bazės teritoriją?

Esminė problema – nepagarba teisinei valstybei

Sudėliokim faktus. Pirmiausia – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. gruodžio 6 d. nutarimu Nr. 912 patvirtinta TINP planavimo schema sudaro puikias sąlygas šioje vietoje sukurti šiuolaikišką poilsio įstaigą: kompleksą numatyta rekonstruoti, įrengiant iki 130 nakvynės vietų poilsiautojams. Tuo tikslu 1995-iais buvo suformuotas ir išnuomotas 1,3838 ha ploto valstybinės žemės sklypas (un. Nr.7977-0003-0110; adresas Žemaitės g. 1, Trakuose). Nuo 1999-ųjų šio sklypo nuomininkė ir jame esančių pastatų savininkė yra privati įmonė, kurią laikydamiesi duomenų apsaugos reikalavimų toliau vadinsime UAB „X“.

Jau daugiau nei prieš dešimtmetį TINP direkcija sudarė šiai įmonei sąlygas kurti poilsio kompleksą, kaip numatyta TINP planavimo schemoje: 2008 m. vasario 15 d. raštu Nr. S-122 išdavė specialiąsias sąlygas viešbučio rekonstravimui, miegamųjų korpusų, teisėjų bokštelio, garažo, elingų, stoginės, sandėlių griovimui ir miegamųjų korpusų statybai bei nustatė, kad rekreacinės įstaigos teritorijos pastatų, inžinerinių statybai, aplinkos sutvarkymui reikia parengti detalų planą Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

Tačiau užuot parengusi detalų planą įmonė pradėjo bylinėtis, teismuose įrodinėdama, kad to daryti nereikia, nes ji nebe norinti rekonstruoti, o norinti tik suremontuoti pastatus.

Teismai visus UAB „X“ skundus pripažino nepagrįstais ir atmetė – šį ginčą išsprendė net kelios įsiteisėjusios teismų nutartys.

Vilniaus apygardos administracinis teismas įsiteisėjusiu 2010 m. sausio 26 d. sprendimu administracinėje byloje Nr. I-66-189/2010 pripažino, kad TINP direkcijos reikalavimas parengti detalų planą yra pagrįstas, o UAB „X“ neįrodė, kad jos „reikalavimai yra adekvatūs susiklosčiusios situacijos faktinėms aplinkybėms ir minimiems teisės aktams“ (internetu prieiga į sistemoje eteismai.lt paskelbtą sprendimą: <https://eteismai.lt/byla/24296964127014/I-66-189/2010>). Be kitų dalykų, teismas konstatavo: „(...) Darytina išvada, jog projektavimo tikslas - statinių, esančių (-), Trakų m. kapitalinis remontas neatitinka bendrųjų TINP planavimo ir tvarkymo principų. Ginčo pastatai yra TINP (kompleksinės saugomos teritorijos) rekreacinėje zonoje - rekreacijos įstaigų teritorijoje. Šios teritorijos tikslą, naudojimą ir tvarkymą reglamentuoja TINP planavimo schemos skyriaus „Trakų istorinio nacionalinio parko zonos“ III skirsnio „Rekreacinė zona“ 3 p. Šioje teritorijoje esantys pastatai, inžineriniai statomi, aplinka tvarkoma pagal detalius projektus, patvirtintus nustatyta tvarka. Todėl, TINP direkcijos nuostata, jog pareiškėjo valdomos rekreacinės įstaigos teritorijos pastatų, inžinerinių statybai, aplinkos sutvarkymui teisės aktų nustatyta tvarka turi būti parengtas detalusis planas, yra pagrįsta. (...) Rekreacijos įstaigų teritorijų apsaugos ir naudojimo režimą nustato Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų XXXIII skyrius. Rekreacinės teritorijos. Minėto skyriaus 133.1. papunktis, įpareigoja rekreacines teritorijas įrengti pagal detalų planą (t. y. Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos, TINP planavimo schema įpareigoja rengti detalų planą, kuris kompleksiškai nustatytų teritorijos

tvarkymo priemonės, išdėstytų rekreacinę infrastruktūrą nustatytų statinių architektūrinę raišką ir kt. Pareiškėjas įsipareigojo pagal valstybinės žemės nuomos sutartį laikytis specialiųjų žemės sklypo naudojimo sąlygų - Nacionaliniai ir regioniniai parkai (...)“.

Dar kartą ginčą dėl detaliojo plano išsprendė Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, neskundžiamu 2013 m. spalio 30 d. sprendimu administracinėje byloje Nr. A261-1167/2013 pripažinęs, kad TINP direkcijos reikalavimas parengti detalųjį planą yra teisėtas ir pagrįstas, nes UAB „X“ „pasirinktas kapitalinis remontas apima ir teritorijos tvarkymą“, o įstatymu nustatyta kapitalinio remonto sąvoka tokių darbų neapima. Teismas nurodė, kad norint tvarkyti rekreacines teritorijas būtina parengti detalųjį planą – tai numato ir TINP planavimo schema, ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 patvirtintų Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų 133.1 punktas, kuriuo „nustatyta, kad rekreacinėse teritorijose žemės naudotojai privalo rekreacines teritorijas įrengti pagal detalųjį planą, jas prižiūrėti ir tvarkyti, sodinti jose smulkius želdynus rekreacinėms sąlygoms pagerinti, ypač - vandens telkinių apsaugos juostose“ (priedas Nr. 10).

UAB „X“ bandė atnaujinti procesą šioje byloje, bet Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas neskundžiama 2014 m. gegužės 28 d. nutartimi jos prašymą atmetė (interneto prieiga į sistemoje *eteismai.lt* paskelbtą sprendimą: <https://eteismai.lt/byla/13274616004905/P-756-43-14>).

Taigi, dar 2014-iais Lietuvos teismai galutinai konstatavo, kad buvusios irklavimo bazės pastatų savininkė bei valstybinės žemės sklypo nuomininkė bylinėjosi nepagrįstai, reikalaudama to, kas būtų neteisėta.

Todėl tai, kad verslininkai ir Trakų rajono savivaldybės atstovai iki šiol kaltina, taip pat ir viešai, TINP direkciją piktybišku trukdymu sutvarkyti sovietinių griuvenų kapinynu virtusį Trakų kempelį, galima vertinti ir kaip nepagarbą teismų sprendimams bei teisinei valstybei.

Kaip klaidinama visuomenė

Dar daugiau – Trakų rajono savivaldybė klaidina visuomenę, teigdama, neva teismai dar nėra išsprendę kažkokių ginčų dėl buvusios irklavimo bazės tvarkymo.

Pvz., savivaldybės užsakymu 2019-iais išleistame „Trakų raj. savivaldybės investiciniame vadove“ parašyta, esą „vyksta teismai dėl leidimų statyboms, nugriovimo ir pan.“ (priedas Nr. 11).

Tai tiesiog netiesa – daugiau jokių bylų dėl buvusios irklavimo bazės teismuose nėra (nebent TINP direkcija ko nors nežinotų).

Neatitinka tiesos ir aiškinimas, neva buvusios irklavimo bazės pastatų savininkė šiuo metu negali jų tvarkyti.

2018-ųjų pradžioje TINP direkcija pritarė UAB „X“ pateiktiems pastatų remonto ir tvarkybos darbų priešprojektiniams pasiūlymams (priedas Nr. 12), todėl jau pusantrų metų ši įmonė galėtų remontuoti sovietinius pastatus ir 1932-iais pastatytą jachtklubą, bet dėl TINP direkcijai nežinomų priežasčių tai nedaroma.

Paveldo ekspertai: šis sovietinio brutalizmo pavyzdys nėra saugotina vertybė

Tuo metu, kai dar vyko teismo procesas, Lietuvos architektų sąjungos Vilniaus skyrius 2012 m. kovo 22 d. posėdyje nusprendė, kad „buvusios „Žalgirio“ irklavimo bazės pastatų kompleksas vertintinas kaip įdomus ir vertingas sovietmečio architektūros kūrinys, reprezentuojantis laikmetį, todėl turėtų būti saugomas, remontuojamas ir pritaikomas šių dienų poreikiams, užtikrinant viešąjį interesą - teritorijos prieinamumą visuomenei. Tikslinga inicijuoti komplekso įtraukimo į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą procedūrą“.

Šį argumentą UAB „X“ naudojo teisme.

Siekiant, kad sovietmečio pastatai būtų paskelbti vertybe, buvo kreiptasi ir į Kultūros paveldo departamento vertinimo tarybą, tačiau 2013 m. vasario 12 d. posėdyje ji nutarė nesuteikti Žalgirio irklavimo bazei teisinės apsaugos ir neįrašyti jos į Kultūros vertybių registrą.

Taigi, paveldo ekspertai pasakė, kad šis sovietinio brutalizmo stiliaus kompleksas nėra saugotina vertybė.

Dar daugiau – jau sovietmečiu su totalitariniu režimu nekolaboravę architektai išdrįso įvertinti 1973-iais pastatytus pastatus kaip nepateisinamą invaziją į kultūrinį Trakų kraštovaizdį. Pvz., toks autoritetas kaip architektas, urbanistikos istorikas Algimantas Miškinis (gimęs 1929-06-25, miręs 2015-10-10) 1979-iais paskelbtame straipsnyje pabrėžė, kad su unikalia gamtine Trakų aplinka dera elgtis ypatingai atsargiai – „(...) *itin svarbu labai atsargiai ją keisti, o naujos statybos mieste neturėtų pažeisti nusistovėjusios pusiausvyros ir tradicinės harmonijos. Tad svarbu dar projektuojant visapusiškai patikrinti (mieste ir aplinkoje) galimą naujų pastatų poveikį aplinkai - klaidos čia neleistinos ir neištaisomos*“, – bei nurodė, kad neseniai pastatytos „Žalgirio“ irklavimo bazės „ryšys su aplinka kelia gana rimtų abejonų“, stebint šį pastatą nuo pilies tilto.

Neigiamai ši invazija į Trakų kraštovaizdį buvo įvertinta ir 1983-iais Lietuvos Statybos ir architektūros mokslinio tyrimo instituto atliktame tyrime „Trakų miesto istorinės dalies tyrimai ir principiniai pasiūlymai“, kurio rezultatai paskelbti 1987-iais moksliniame leidinyje „Urbanistika ir rajoninis planavimas“ išspausdintame Marijos Purvinienės ir Martyno Purvino straipsnyje „Trakų apylinkių vertybės urbanistiniu požiūriu“. „Žalgirio“ vandens sporto bazė jame priskirta „neigiamai veikiančioms dominantėms“, o reljefo ir pastatų suderinimo schemoje jos teritorija priskirta „neigiamai vertinamiems plotams“.

Ką siūlo TINP direkcija?

TINP direkcijos vertinimu, šiuo metu TINP planavimo schemoje numatytas sprendinys – rekonstruoti buvusią „Žalgirio“ irklavimo bazę įrengiant poilsinę, kurioje galėtų ilsėtis iki 130 žmonių – turėtų būti įgyvendintas, nes atitinka tiek viešąjį ir privatų verslo interesą turėti Trakuose šiuolaikišką rekreacijos įstaigą, tiek viešąjį interesą išsaugoti istorinės Lietuvos sostinės unikalumą lemiančias vertybes.

Todėl TINP direkcija siūlo nekeisti sprendinių dėl buvusios „Žalgirio“ irklavimo bazės, rengiant TINP planavimo schemas atnaujinimą, dėl kurio sprendimas buvo priimtas 2019 m. liepos 3 d. Trakų raj. savivaldybėje įvykusiame Seimo Aplinkos apsaugos ir Kultūros komitetų posėdyje.

Manytume, kad poreikis keisti TINP planavimo schemas sprendinius kiltų vieninteliu atveju – jeigu būtų nuspręsta šią teritoriją naudoti ne rekreacijos įstaigai, bet gyvenamųjų namų statybai.

TINP direkcija ragina Trakų rajono savivaldybę ir Nacionalinę žemės tarnybą prie Žemės ūkio ministerijos, kuri patikėjimo teise valdo privačiai bendrovei išnuomotą rekreacinės paskirties valstybinės žemės sklypą, imtis būtinų veiksmų, kad jame pagaliau atsirastų rekreacijos įstaiga.

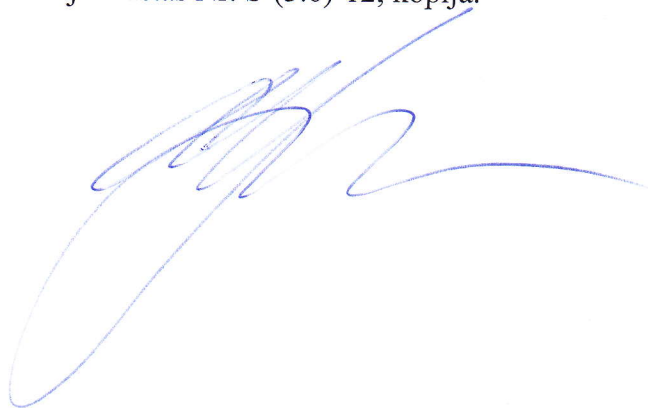
Be to, Kultūros paveldo departamentą prie Kultūros ministerijos prašytume užtikrinti, kad regioninės reikšmės kultūros vertybė – 1932-iais pastatytas Trakų jachtklubo pastatas – būtų tinkamai sutvarkyta, o ne nyktų tarp sovietinių griuvenų.

PRIDEDAMA:

1. 2017-06-13 TINP direkcijos pasiūlymas Trakų raj. savivaldybės meriui E. Rudelienei dėl Trakų kaip ežerų miesto koncepcijos vystymo, kopija;
2. 2000-06-21 TINP direkcijos pasiūlymas Trakų rajono savivaldybės meriui S. Raščiauskui dėl automobilių stovėjimo aikštelių įrengimo, kopija;
3. 2012-08-24 TINP direkcijos pasiūlymas Valstybinei saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos, kopija;
4. 2019-07-24 nuotraukos, kuriose užfiksuotos ardomas valstybės saugomas nacionalinės reikšmės kultūros paminklas – Lentvario dvaro sodyboje esančios daržinės liekanos, kopija;

5. 1995-07-30 Traku rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. 59, kopija;
6. 2002-11-28 Trakų rajono savivaldybės tarybos sprendimas Nr. S1-168, kopija;
7. 2002-03-07 Vilniaus apskrities viršininko administracijos raštas Nr. 14-T, kopija;
8. 2017-07-27 TINP direkcijos raštas Trakų rajono meri E. Rudelienei, kopija;
9. 2017-06-16 TINP direkcijos raštas Trakų raj. Meri E. Rudelienei, kopija;
10. LVAT 2013-01-26 sprendimas administracinėje byloje Nr. A261-1167/2013, kopija;
11. 2019 m. išleisto „Trakų raj. savivaldybės investicinio vadovo“ puslapio kopija;
12. 2018-01-08 TINP direkcijos raštas Nr. S-(3.6)-12, kopija.

Direktorius

Gintaras Abaravičius